

BİRGİLİ SALİH VECDİ BEY'İN MİLLİ MÜCADELE GÜNLERİNE DAİR HATIRA DEFTERİ THE MEMOIR OF BİRGİLİ SALİH VECDİ BEY ABOUT THE DAYS OF THE WAR OF INDEPENDENCE

Nilgün Nurhan KARA*

Öz

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşının sonunda Mondros Mütarekesini imzalayarak savaştan çekildi. Şartlarına bakıldığında bağımsız yaşamayı imkânsız hale getiren bu anlaşmayı, I.Dünya Savaşı boyunca çeşitli cephelerde savaşmış, şehitler vermiş olan Türk milleti kabul etmeyerek bağımsızlık mücadelesine girişti. Zaten İtilaf Devletlerince mütareke şartlarına dayanarak hemen İmparatorluk coğrafyasında işgaller başlamıştı. Bu günlere tanık olan kişilerin kaleme aldıkları anılardan da anlaşılacağı üzere önceden hazırlanan paylaşım planları bu vesile ile uygulamaya konulmuştu. Anlaşmanın imzalanmasıyla meydana gelen gelişmelere tanıklık eden dönemin vatanperver insanları kaleme aldıkları yazılarında mütarekenin imzalanması, şartları ve uygulamaları konusunda Türk halkını uyandırmaya çalışmışlardı. Her ne kadar tek başına hatıralar, günlüklerin kaynak olarak kullanılması hususu tarihcî açısından bazı sakıncalar taşısa da, burada özellikle yer verilecek olan Birgili Salih Vecdi Bey'e ait defter sadece bir anı olmayıp dönemin bir idarecisi olarak yakınlarında bulunan vatanperverlerin görüşlerini aktarması açısından önemlidir. Defter, Büyük Taarruzun zaferle sonuçlanmasının sonrasında Lozan'da yapılan antlaşmanın hemen imzalandığı tarihlerde Salih Vecdi Bey'in birlikte mücadele verdiği arkadaşlarına ve âmirlerine kendilerinden ayrılırken yazdıkları notlardır. Burada o günlerin zorluklarını, ortadaki mevcut manzarayı olduğu gibi görebilmek, hissedebilmek mümkündür. Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nin son dönemine ve yeni Türk Devleti'nin kuruluşuna tanıklık eden Birgili Salih Vecdi Bey ve dönemi hakkında, mücadele arkadaşlarının hatıra defteri olarak tuttukları notlarda öne çıkan bazı hususlara değinilmiştir.

Anahtar Kelime: Osmanlı Devleti, Hatırat, Salih Vecdi Bey, Yunan, Birgi.

Abstract

At the end of the World War I, the Ottoman Empire withdrew by signing the Armistice of Mudros. Considering the terms of agreement which preclude the independence of the Turkish nation, the Turkish people, who were at war for many years having many frontal attacks and be martyred, did not accept this armistice and started the War of Independence. By that time, Entente Powers already started the invasion on the Empire territory, based on the terms of agreement of the Armistice of Mudros. As can be understood by the memoirs of the witnesses of those days, the plans of the Entente Powers to split the Turkish country went into operation. These patriotic people, who witnessed the events occurring as a consequence of the Armistice of Mudros tried to warn the Turkish people about the Armistice, its terms of agreement, and its execution. Although making use of memoirs or dairies as a source of study might lead to some problems as a methodological tool for a historian, a notebook from Birgili Salih Vecdi Bey will be the focus of this study because his notebook is not just a memoir, but also a record which conveys us the opinions of the patriots of that time thanks to Salih Vecdi's position as an administrator. This notebook consists of the notes, which Salih Vecdi Bey requested to be written by his patriotic friends and his administrators when he took leave. The notes are written during the days after the great Battle of Dumlupınar resulted in success; and at the time when the Turkish state entered into the Lausanne agreement. It is possible to see and feel the great difficulties and imagine a genuine picture of those days in these notes. In this study, some basic themes found in these notes are examined, which are written by the patriotic friends of Salih Vecdi Bey. This study mentions some important points highlighted about Birgili Salih Vecdi Bey who witnessed the last period of the Ottoman Empire and the formation of the Turkish Republic and his period on the basis of the memoir of his friends.

Keywords: The Ottoman Empire, Memoirs, Salih Vecdi Bey, Greek, Birgi.

Giriş

Tarihçiler açısından hatıratlar, siyasi ve askeri tarih kitaplarında bulunan bilgilerin yanında önemli bilgi kaynakları arasındadır. Tarih, dönemin gelişmeleri ve özelliklerine dair eşsiz bilgiler verebilmektedir. Fakat sonradan kaleme alınan hatıratlar bazen kaleme alan tarafından yeniden yorumlanabilmektedir. Böylece hatıratlarda ele alınan olaylar yazarın duygu ve düşünce izlerinin etkisi sebebiyle nesnellik açısından dikkatle ele alınması gerektiren eserlerdir¹. Bununla birlikte anılar, resmi yazışmaların ve antlaşmaların yanında yazarların duygu dünyasını yansıtmaları açısından da önem taşımaktadır². Burada değinildiği üzere Hatırat türü eserlerden faydalanmak, yakın dönem tarihinin dikkate değer kaynaklarından olmakla birlikte oldukça hassasiyet gerektirmektedir. "Bu türün ürünlerinde doğrudan doğruya bütün zaafı, kaptirleri ve duygularıyla beşeri olanla karşılaşılır. Bu itibarla da yarı karanlık, kaygan ve tehlikeli bir zeminde bilgi

* Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü.

¹ Bahattin Demirtaş (2017). *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Nisan 2017, Cilt 3, Sayı 1, s.178.

² Türkan Başyigit (2007). Anılarda Mudanya Ateşkes Antlaşması. *ÇTTAD*, VI/14 (2007/Bahar), s.184

arayışı bahis mevzudur." Görüldüğü üzere hatıratlar tarihçi açısından hem çok kıymetli hem de bir o kadar değerlendirilmesi güçlüklerle dolu bir kaynak hüviyeti taşımaktadır³.

Akdes Nimet Kurat da Churchill'in harb hatıralarına dair kaleme aldığı yazısında hatıratların tarih yazımında kullanılmasına dair: " 'Memories' gibi bu eserin de olayları kendi zaviyesinden görmek, aydınlatmak ve hükümler vermek gibi, bazı zayıf tarafları olabilir..." ifadelerine yer vermek suretiyle konuya dikkat çekmektedir.⁴

Salih Vecdi Bey'in Hayatı

Salih Vecdi Bey Birgi'de 1891 yılında doğmuştur. Çok küçük yaşta kaybetmiş olduğu annesinin adı Saide, babasının adı İsmail'dir. Soyadı kanunu ile Can soy ismini alan Salih Vecdi Bey'in kızı Armağan Can, babasının asıl adının Mehmet Salih olduğunu Salih Vecdi ismini daha sonra kullandığını ifade etmiştir. Salih Vecdi Bey, 1926 yılında Girit göçmenlerinden Saadet Hanım'la evlenmiştir. Saadet Hanım'ın doğum yeri Kandiye'dir. Salih Vecdi Bey bir süre İzmir'de yaşayarak gümrük müfettişliği yapmıştır. Daha sonra Birgi'ye geri dönen Salih Vecdi Bey 1930-1943 tarihleri arasında Birgi Belediye Başkanı olarak görev yapmıştır. Üç yıllık aradan sonra Salih Vecdi Bey, 1946-1950 tarihleri arasında yeniden Birgi'de Belediye Başkanlığı görevini yürütmüştür. Salih Vecdi Bey'in tek çocuğu olan Armağan Can, babası ile ilgili olarak verdiği bilgilerde; memlekette devam eden savaş ve bunun getirdiği yokluklara rağmen fiziksel olarak oldukça sağlıklı, dayanıklı bir bünyeye sahip olduğunu belirtmektedir. Ayrıca dindar olarak nitelendirdiği babasının sesinin güzelliğini "güzel Kuran-ı kerim okurdu" şeklinde vurgulamıştır. Salih Vecdi Bey 2 Ağustos 1950 tarihinde Birgi'de vefat etmiştir.⁵

İzmir'in işgalinin ardından başlayan Yunan ilerleyişi üzerine Ödemiş çevresinde beliren tehlikeye karşı yine görev alanlar arasında Salih Vecdi Bey vardır.⁶ Vamık Kemal'in "İlk Kurşun" adlı tarihi romanında Salih Vecdi (Can) Bey'in Milli Mücadele döneminde Ödemiş ve Birgi'de yaptığı hizmetlere yer vermektedir. Milli Mücadele'nin güçlü savunucularından olduğu ve halk üzerinde etkisine değinilmektedir.

İzmir'in işgalinden sonra Birgi Ulu Cami'de yaptığı konuşmasında Salih Vecdi Bey, "Birgi'nin şanlı tarihinden ve Aydınoğlu Mehmet Bey'in maneviyatından güç almaları gerektiğini hatırlatmış; Aydınoğlu'nun mezarından onlara seslendiğini, 'Birgi'nin şanlı tarihinden utanınız. Benim tarihimi kirletmeyiniz.', diye haykırdığını, herkesin bu sese kulak vererek bir an önce harekete geçilmesi gerektiğini söylemiştir."⁷

Milli Mücadele döneminde toplanan Batı Anadolu kongrelerinden Alaşehir kongresinde de Salih Vecdi Bey'in katılanlar arasında olduğu görülmektedir.⁸ Bezmi Nusret Kaygusuz, "Bir Roman Gibi" isimli eserinde bu kongreye katılanlar arasında "Ödemiş'ten Salih Vecdi" diyerek Salih Vecdi Bey'i katılanlar arasında zikretmektedir.⁹ Alaşehir Kongresinin, 17 Ağustos 1919 tarihinde yapılan ikinci oturumunda Yunanlıların yaptığı tahribatı araştırması için Alaşehir delegesi Ömer Bey ile Ödemiş delegesi Salih Vecdi Efendi'den oluşan bir komisyon kurulmuştur¹⁰.

Milli Mücadelenin zaferle sonuçlanmasının sonrasında vatana hizmette hiçbir fedakârlıktan geri durmayan vatanperver insanlara şükran ifadesi olarak İstiklal madalyası verilmiştir. Salih Vecdi Bey'in kızı Armağan Can'ın yaptığı müracaat sonrasında kendisi de babasına ait istiklal madalyası almıştır.

Salih Vecdi Bey'in Hatıra Defteri

Prensip olarak hâtrât yayımlanmak amacıyla kaleme alınmasına karşılık günlük genellikle kişinin tamamen şahsî hayatını, düşünce ve duygularını, çevresindeki insanlar hakkında samimi kanaatlerini

³ Ali Birinci, Sultan Abdülhamid'in Hatıra Defteri, *Divan İlmi Araştırmalar*, s. 19 (2005/2), ss.177-195, s.177: Ali Birinci ayrıca şu noktalara da dikkat çekmektedir; "Hatırat okuyucuları ve araştırmacılarının ilk işi bu türden eser sahiplerini tanımak olmalıdır. Çünkü bu gibi metinlerin gereği gibi anlaşılabilmesi ve araştırmaların malzemesi olarak doğru ve isabetli bir şekilde kullanılabilmesi için bu ilk şarttır. Esasen menşei ve mahreci gereği gibi tanınmayan bir bilginin tam ve doğru bir şekilde tartılması ve değerlendirilmesi mümkün değildir. Eserden önce müessir asgari bir derecede irdelenmeli ve tartılıp tanınmalıdır. Aynı muhteva veya hatta bir cümle mahrecine göre farklı kıymeti haizdir. Bir hatıratın nasıl bir kalemden çıktığı suali gündemin ilk maddesini teşkil etmektedir. Metin yaşamış, müşahede etmiş veya duymuş olan kaleminden çıkmış olabilir. Metin aynı olsa bile her üç duruma göre ayrı derecede değerlendirilebilir ve araştırmacının muhtevasına farklı değerlerde katkıda bulunur veya bulunmalıdır. Aksi takdirde katkısının değerini doğru bir şekilde ölçmek mümkün değildir." Değerlendirmesinde bulunmaktadır.

⁴ Akdes Nimet Kurat (1949). Churchill'in Harb Hatıraları., *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1 (1949), s.240.

⁵ Sayın Armağan Can (Salih Vecdi Can'ın kızı), Sayın Saadet Oya İlter (Torunu) ve Sayın Ercan İlter (Torunu)'in, Salih Vecdi (Can) Bey ile ilgili verdikleri bilgi ve belgeler için teşekkür ederim.

⁶ Celâl Bayar (1997). *Ben De Yazdım*. C.6, İstanbul: Sabah Kitapçılık, s.121.

⁷ Seçil Dumantepe (2015). İki Tefrika Roman Işığında Birgi. *Yörük Obasından Ödemiş Ovası'na Uluslararası Birgi Sempozyumu*, Birgi, 18-20 Eylül 2015 tarihinde sunulmuş, yayımlanmamış bildiri.

⁸ Enver Konukçu (1988). *Milli Mücadelenin Başlangıcında Alaşehir*. Milli Mücadelede Alaşehir Kongresi, İzmir, s.21-22.

⁹ Bezmi Nusret Kaygusuz (2002). *Bir Roman Gibi*. İzmir: Büyükşehir Kültür Yayını, s.180.

¹⁰ Mehmet Karayaman (2014). Yüzbaşı Süleyman Süruri (Emekçil) Bey'in Batı Anadolu'da Kuva-yı Milliye Hareketinin Ortaya Çıkmasındaki Hizmetleri. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 55, Güz 2014, s. 83-108, s. 96.

aksettirdiğinden daha tabiidir. Bu özellikleriyle hâtrât daha düzenli, belli konular etrafında sınırlı ve üslûp bakımından itinalı olmakla birlikte günlüklerde konular dağınık, ifadeler hür ve yapmacıksızdır.¹¹

Hatratın önde gelen özelliklerinden biri yazarının hayatının belli bir kesitini de içine alması ve sonra yazıya dökülmesidir. İçlerinde hatıra özelliği bulunabilecek seyahatname, sefaret-name, muhtıra, tezkire, menkıbe, günlük, mektup, otobiyografi ve tarih türleri ile karıştırılmamaları gerekir. Bu türlerin her birinin kaleme alınış amacı farklıdır. Ortak özellikleri ise yaşanmış olaylar üzerine yazılmış olmalarıdır.¹² Burada konu edilen Hatıra defteri Salih Vecdi Bey'in kendi tuttuğu notlar olmayıp, ayrılık sürecinde arkadaşlarına unutulmamak, eski günlerin izlerini bir anı defterine aktarma arzusunun kaynaklanan ayrılık günü hatıratıdır. O günlerden bu günlere yaşanan güçlüklerin, her şeye rağmen kesilmeyen, bırakılmayan, tutunulan umutları geleceğe aktaran bir defterdir. Defterde Salih Vecdi Bey'in dokuz senelik mücadele olarak nitelediği süreçte yani I.Dünya Savaşının sonunda Osmanlı Devleti yenik çıkınca Türkler bağımsızlıklarını kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalmışlar ve bağımsızlıklarını sağlamak amacıyla beklenmedik şekilde başarıya ulaşmışlardır.¹³

Bu dönemde Yunanlıların İzmir'i işgaline karşı Türk milletinin giriştiği mücadelede önemlidir. Dönemin tanıklarından Miralay Mehmet Arif Bey bu günlere dair; "İzmir işgal faciası kamuoyunda derin bir tesir uyandırmıştı. İzmir'den firar veya göç etmek suretiyle gelenler, Yunan vahşet ve rezaletlerini üzüntüyle nakil ve hikâye ettikçe Türk ve Müslüman olan her feridin ruhu isyan etmiş, memleket savunması ve namusunun muhafazası için ayaklanmaya ve yeni bir cihada kara vermiş idi. Her tarafta toplantılar yapılıyor, milli heyetler kuruluyor, silahlı kuvvetler toplanıyordu..."¹⁴ demiştir.

Milli Mücadele yıllarına tanıklık eden ve hizmetlerde bulunmakla kalmayıp yaşadıklarını notlarıyla günümüze ulaştıran Hıfzı Veldet Velidedeoğlu işgal yılları hakkında; "Ulusal güçlerin bütün milletçe benimsenme ve özümsemesinden oluşan bir ruh, ulusal bir kükreyiş demektir bu. Yunanlılar 15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkmış, Anadolu'nun içlerine doğru ilerliyordu. Millet her yerde tedirgindi. Yer yer "Müdafaa-i Vatan", "Müdafaa-i Hukuku Milliye", "Vilayeti Şarkiyeye Müdafaa-i Hukuk", "Reddi- İlhak" gibi türlü adlar altında dernekler kurulmuştu."¹⁵ İfadeleriyle mevcut şartlarla birlikte Türk milletinin ruh halini de yansıtmaktadır.

Salih Vecdi Bey'e ait olan, Milli Mücadele sona erdiği günlerde arkadaşlarına yazdırdığı notların yer aldığı defterin ilk sayfasında Birgi'nin bir resmi ile hemen alt kısmında kendi fotoğrafı yer almaktadır. Defterde yazıları yer alan kişilerin de defterin bazen üst bazen alt kısımlarında kendi fotoğrafları mevcuttur. Kendisi defterin başlangıcında 12 Temmuz 339 tarihini not ederek "Amirlerime ve Silah Arkadaşlarıma" diyerek hitap etmiştir. Devamında ise milletini "cefakâr" olarak nitelermekte ve milletin dokuz sene süren mücadelesinin sonunda, amirlerinin "yeni bir ufuk gösterdiği bu günlerde istilanın harabeye çevirdiği yanık köyüm, harap ocağıma dönüyorum" demiştir. Sonrasında, "...elemli ve mutlu günlerin her anında duyduğum aziz hatıraların ve bütün bir ömre bedel gençliğin çoğunu aziz yurdum önünde ibzal eylemenin verdiği bu güzel zenginliğin ve vicdan huzurunun içinde..." olduğunu not etmiştir. Görüyoruz ki cephe savaşlarının sona erdiği bu günlerde Salih Vecdi Bey vatanına ve milletine hizmet etmiş olmanın bahtiyarlığı içindedir. Yaşadıklarını "zenginlik" olarak değerlendirirken, "vicdan huzuru" içerisinde olduğunu vurgulamaktadır. Aynı zamanda, yıkılıp yıkılarak harabeye çevrilmiş memleketinde yeni ufukların açıldığını ifade ederek gelecek günlere dair ümitli olduğunu belirtmektedir. Uzun yıllar süren savaşların ardından millete yaptığı hizmetlere tanıklık etmiş, beraber mücadele vermiş arkadaşlarına defterini sunarken bu ifadeleri seçmiş olması ayrıca önemlidir.

Salih Vecdi Bey, arkadaşlarından deftere yazı yazmalarını istemesindeki niyetini ise; "Terhis ve bu ayrılık dolayısıyla Amirlerimin, arkadaşların intiba-i umumiye, hissiyat, yarınki ferdi hayat mücadelesi için düşünce ve tevaccühlerini son bir hatıra olarak şu deftercikte satırlar halinde de saklamak isterim" ifadeleriyle açıklamıştır.

Deftere not düşülen cümleler arasında Salih Vecdi Bey'e hitaben kullanılan kelimelerde dikkat çekmektedir. Burada kendisine: "Şefkatli ve nazik, hür, dindar, müşvîk" biri olarak nitelenmektedir.¹⁶ Yıllar süren savaşlara, mücadelelere dâhil olmuş bir insan için hatıra defterine hitap ifadesi olarak "Hayatta, sıhhatli bir beden için" seçilmesi önemlidir. Çünkü bu kuşak insanları için savaş maalesef dilde kalan kelimeler olmayıp, bedeli ağır şekilde milletçe ödenen bir olgudur. Bu notlarda Salih Vecdi Bey, "daima şevkatli ve nazik, hür ve dindar, müşvîk" olarak nitelenmekte ve hiçbir zaman "yeise" düşülmemesi hatırlatılmaktadır. Anadolu'da Mondros Mütarekesi sonrasında yaşanan işgaller "istila" olarak nitelenmektedir.¹⁷

¹¹ M. Orhan Okay (1997). Hatrat. *İslam Ansiklopedisi*, C. 16, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, ss. 445-449.

¹² Murat Hanılçe (2008). II. Meşrutiyet Dönemine Dair Hatırat Bibliyografyası Denemesi. *Bilig*, Güz / 2008, sayı 47, s.147.

¹³ Yahya Akyüz (1988). *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu 1919-1922*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s.3.

¹⁴ Miralay Mehmed (1987). *Arif Bey, Anadolu İnkılabı*. yay. Haz. Bülent Demirbaş, İstanbul: Arba Yayınları, s. 15.

¹⁵Hıfzı Veldet Velidedeoğlu (1990). *İlk meclis, Milli Mücadelede*. İstanbul: Çağdaş Yayınları, s.5.

¹⁶Salih Vecdi Bey'in Hatıra Defteri, s.2.

¹⁷Salih Vecdi Bey'in Hatıra Defteri, s.2.

Defterin üçüncü sayfasında yer alan arkadaşı 18 Temmuz [13]39 tarihinin yanına Doktor notunu düşmüştür. Yazısına “*Kardeşim Salih*” diyerek başlamış ve “*Millet ve vatan için yorulmaz ve usanmaz bir mesaiyle çalışdın. Bugün Türk milletinin yaşadığı yerlerde hürriyet ve halas bayramları yapılmaktadır...*” cümlelerine yer verilmiştir. Burada ülkenin durumuna dair ise “*yakılan yurdlar, yakılan ganimetlerden...*” değinilerek bunların Salih Vecdi Bey ile “*mamureye çevrileceğine*” şüphe olmadığı vurgulanan cümleler “*Gazan kutlu olsun*” şeklinde tamamlanmaktadır.¹⁸

Defterde işgal altında ki Türk yurdundan yakılan, harabeye dönen yurt köşelerinden bahsedildiği görülmektedir. Ödemiş Kaymakamlığı'nın yazısı da o günlere ait Salih Vecdi Bey'in memleketinde yaşananlara bir göstergedir. Bu raporda; “*Bu gün vilayet makamına gönderilen defterde gösterildiği gibi Ödemiş'te 2060 ev, 28 cami ve mescit, 4 okul, 2 hükümet konağı, 6 medrese, 10 salhane(mezbaha), 3 iâşe ambarı, 500 bağ ve bahçe kulübeleri ile 479 dükkân ve mağaza yıkılmış olup, burada bu defa en ziyade zulüm yapılan, evleri yıkılan Birgi bucağı halkıdır. Burada düşmandan kalmış portatif baraka ve oluklu çinko olmadığı için örtüleri bulunmadığı cihetle bucak halkı Ödemiş'e göç ederek burada teşkil olunan “ Muhacereyn Komisyonu” marifetiyle mümkün mertebeye iâşeleri temin olunmaktadır. Tahribatın onarımı için 500 ameleye lüzum görülmüştür. Ancak burada usta ve yapıcı bulunmadığından gönderilecek amele arasında oldukça sanat ehli ustaların da bulunması konusunda emir sizindi ”¹⁹denilmek suretiyle yaşanan sıkıntıları yansıtmaktadır.*

Samet Ağaoğlu burada yer verilen o günlerde Türk Milletinde hâkim olan ruhu şu ifadelerle aktarmaktadır: “*Milli istiklâl davasına atılmış olan Türk Milletini bu dava devam ettiği süre, bu istiklâle inanan ve onu gerçekleştirmek için hesapsız fedakârlığını göze alan bir ruh haleti sarsıyordu. Bu ruh haletine “Kuovaı Milliye” diyoruz. Bu ruh, Milli Mücadele devrinde bütün memlekete ve millete aynı derecede hâkimdi. O, memleketin her yerinde ve her köşesinde her fırsatta kendisini gösteriyordu”*²⁰ Bu ifadelerde vurgulandığı üzere milletçe gösterilen fedakârlık “*hesapsızca*” idi. Milletçe bu hesapsızlık istiklali her şeyin üzerinde gören bir boyuttaydı.

Salih Vecdi Bey'e bu kez “*Salih*” diyerek söze başlanmış, muvaffakiyetlerinden emin olduğu ve “*hiçbir şeyden korkma*” hatırlatmasında bulunulduktan sonra “*biraderim*” diyerek tamamlanmıştır.²¹ Burada bir yandan muvaffakiyetten emin olunduğu belirtilmesinin ardından ifade edilenler aslında ülkede, milletin yıllar süren mücadelesinin sonrasında gerçekte kendilerini bekleyen yeni şartların, yeni mücadelelerin adeta bir göstergesidir. Çünkü istiklale savaş alanlarında ulaşılmış olmakla birlikte Gazi Mustafa Kemal'in söylediği gibi “*Siyasî, askerî muzafferiyetler ne kadar büyük olursa olsunlar, iktisadi muzafferiyetler ile tetoiç edilemezlerse husule gelen zaferler payidar olamaz”* iktisadi zaferler günü gelmiştir²².

Defterin bazı sayfalarında bir tek arkadaşına ait yazı yer alırken, bazılarında her iki sayfada farklı iki arkadaşının ifadeleri yer almaktadır. Dördüncü sayfada yer alan iki arkadaşının yazısı bu şekildedir. Biraz önce değinilen sayfanın yan tarafında yine aynı tarihi taşıyan ifadelerde artık “*Milletin saadetli ve bahtiyar günlerinde*” denilmesi duyulan mutluluğa şahitlik eden cümlelerdir. Aynı zamanda bu günleri doğurtmak için “*yaşanılan hem elemli hem de mutlu günleri yad etmek*” denilmesi kıymetli anlamlar içermektedir.²³

Beşinci sayfaya not düşülürken “*Kolordu istihbaratında*” denilmiştir. İfade İstiklal Savaşı yıllarında verilen mücadelenin bir diğer delili sayılabilir. Devamında dokuz sene süren istiklal mücadelesinin ardından şimdi de yeni hayat mücadelesinde “*muzaffer*” olacağı temennisinde bulunmaktadır.²⁴

Topçu yüzbâşı notu yazılan satırlarda Salih Vecdi Bey'in yurduna salimen varması için dua ettiğini belirtirken, birlikte geçirdikleri “*intizar*” günlerinin unutulmaması temenni edilmektedir.²⁵

Burada yer verilen satırlarda arkadaşlıklarının pek de uzun zaman olmadığı fakat kıymetli olarak nitelendirdiği arkadaşlıklarını ifade edemeyeceği için “*müteessir*” olduğu duygusu paylaşmakta ve tekrar görüşme isteği dile getirilmektedir.²⁶

Yaşanan müşkül günlerin sonrasında Salih Vecdi Bey'in mutlu günler için köyüne, ocağına döndüğü belirtilmesi bizlere tanık olunan bütün sıkıntılara rağmen ve İstiklalin sağlanmasının sonrasında güzel günler için beslenen ümitleri işaret etmektedir. Sadece Said notu ile bitirilen yazı 12 Temmuz 339 tarihini taşımaktadır.²⁷

¹⁸Salih Vecdi Bey'in Hatıra Defteri, 18 Temmuz 39, s.3.

¹⁹Talat Yalazan (1994). *Türkiye'de Yunan Vahşet ve Soy Kurumu Girişimi*. Ankara: Genelkurmay Basım Evi, s.173-174.

²⁰Samet Ağaoğlu (2011). *Kuovaı Milliye Ruhu*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.31.

²¹Salih Vecdi Bey'in Hatıra Defteri, 12 Temmuz 39, s.4.

²²AKMB (2006). Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, s. 114.

²³Salih Vecdi Bey'in Hatıra Defteri, 12 Temmuz 39, s.4/1.

²⁴Salih Vecdi Bey'in Hatıra Defteri, 13. 7. 39, s.5.

²⁵Salih Vecdi Bey'in Hatıra Defteri, 15 Temmuz 39, s. 6.

²⁶Salih Vecdi Bey'in Hatıra Defteri, 11 Temmuz 39, s.6/1.

²⁷Salih Vecdi Bey'in Hatıra Defteri, 12 Temmuz 339, s.7.

Salih Vecdi Bey'in defterine not düşen arkadaşı ayrılığı acı bir duygu olarak tanımlamakta ve ayrılık gününü kara gün olarak nitelendirmektedir. Fakat "... ihtiyar bir anaya ve ihtiyar bir babaya yaklaşıyor..." denilirken " bir harabenin imarı..." ile görevlidir, bütün milletin fertleri gibi. Salih Vecdi Bey'in daha sonraki yıllarda doğup büyüdüğü Birgi'de Belediye başkanlığı görevini yürütmesi yazılan bu satırları teyit etmektedir. Yazı " Senin için ömrü vukuf dilediğim ata toprağında ümran ırmağına tuğyan versin kardeşim." cümleleri ile belirtildiği gibi Salih Vecdi Bey'e de Ata toprağına hem istiklal yolunda hem de sonrasında imarında vazife almakla bahtiyar olacaktır.²⁸

"İzci Salih'e" denilerek düşülen notlarda, bağımsızlık savaşının zaferle sonuçlandığı o günler: " Azm-i milli salah güneşini doğurdu..." şeklinde ifade edilmektedir. Artık mesut olunduğu vurgulanırken bundan sonraki süreçte de beraber olmayı dilemekte ve bırakılan izlerin derinliği ifade edilmektedir. Yazıda doktor notu mevcuttur.²⁹

Defterde yer alan bir diğer arkadaşı ise kendisini unutmayacağı vurgusunu yaparak vatanın Salih Bey'den daha çok fayda görmesi dileklerini belirtmektedir. Burada bir de şiire yer vermiştir. Aynı zamanda defterde ki tek şiirdir;

"Frakinle gönlüme hançer vurdun
Sen bir kuş idin uçdun
Git ama gönlümü tutuşdurdun
Harabazar dururken yurdum
Demem ki Salih burda dursun

Öyleyse hadi uğur olsun" satırları ile arkadaşı Salih Vecdi'yi uğurlamıştır.

Defterin sayfasında "Salih Bey" hitabı ile başlayan yazısında; Salih Vecdi Bey'in memleketine dönmesinden dolayı duyulan mutluluk dile getirilmekte ve milletine ve yurduna yaptığı hizmetler her zaman hürmetle anacağını belirtmekte, saadetler dilemektedir.³⁰

"Silah arkadaşlığı demek olan askerlik hayatında şanlı bir karargahda geçirdiğim ve samimi olarak güzeran ettiren refakatin hatıra-i layıkı olmak üzere iş bu hatırat defterinde hatıratım ve imzamın bulunması iktifa eylerim..." dedikten sonra devamında "muvaaffakiyet ve saadet" temenni etmektedir.³¹

Sonunda, 14 Temmuz 1339/Bayramiç notu ile yazısına yer veren arkadaşı da geçirilen günleri kıymetli olarak değerlendirmekte ve hatırlanması için bu satırları yazdığını, yeni hayatında da başarılarının devamını "niyaz" eylemektedir.³²

"Âli Cenap Salih" diyerek başladığı yazısında, Salih Vecdi Bey'e sahip olduğu büyük kalp ve "vicdan-ı azim"le arkadaşlarında bıraktığı "ulvi bir samimiyet" ile kendisinde de arkadaşlığı kökleştirdiğine vurgu yapmaktadır.³³

Asil ve aziz hitabı ile kalplerimizde unutulmaz hatıralar bırakıldığı belirtilirken; "... Yurdunuza avdet ederken sizlere hayra selamet ve saadetli, millet ve memleket için daha kâfi hizmetler, yeni atılacağınız saha-i hayatlarda muvaaffakiyetler temenni ederim kardeşim." denilmektedir.³⁴ Bir diğer arkadaşı; "... Silah arkadaşlığı ettiğimiz bu kimselerden kıymetli mesailerimizi her zaman hürmet-i terakkisiyle yad edecektir..." demek suretiyle birlikte gösterilen özverili mesainin unutulmayıp, yad edileceği dile getirilmektedir. Salih Vecdi Bey'e, pek çok zorlukların göğüslediği yılların ardından bundan sonraki hayatında "...her zaman şen kalacak günler temenni" edilerek, şen günlere duyulan özlemlerle adeta yakın geçmişin sıkıntıları geride bırakılmak istenmektedir.³⁵ Çünkü bir sonraki sayfaya not düşen arkadaşının ifadesiyle: "...otomobil ve şimendifer şeraitini kağmsıyla yetişerek muzafferiyete kavuşan Türklük.." denilmesi o günlerin günümüze yansımaya aynadır. Bu defterde yer bulan ifadeler Türk milletinin çektiği cefanın ve ulaşılan zaferin verdiği hissiyatı aktarmada bir vesile olmuştur. Bu sayfada duygu ve düşüncelerini aktaranın imzası ile birlikte düştüğü nottan evrak müdürü olarak görev yaptığını öğrenmekteyiz.³⁶

²⁸ Salih Vecdi Bey'in Hatıra Defteri, 13 Temmuz 39, s.8.

²⁹Salih Vecdi Bey'in Hatıra Defteri, 13 Temmuz 339, s. 9.

³⁰Salih Vecdi Bey'in Hatıra Defteri, 14 Temmuz 339, s.10/1.

³¹Salih Vecdi Bey'in Hatıra Defteri, 15 Temmuz 339, s.11.

³²Salih Vecdi Bey'in Hatıra Defteri, 14 Temmuz 339, s.11/1.

³³Salih Vecdi Bey'in Hatıra Defteri, 18 Temmuz 39, s.12.

³⁴Salih Vecdi Bey'in Hatıra Defteri, 17 Temmuz 39, s.13.

³⁵ Salih Vecdi Bey'in Hatıra Defteri, 17 Temmuz 39, 13/1.

³⁶Salih Vecdi Bey'in Hatıra Defteri, 15 Temmuz 339, s.14.

“Seni seven kardeşin yüzbaşı” demek suretiyle ve unutulmamayı dileyerek son verdiği cümlelerinde; yaşanan elemli günlerin izlerinin unutulmaması temenni edilmektedir. Burada yer alan satırlarda Salih Vecdi Bey için “zeki”, “haluk” denilerek kendisine karşı düşüncelerde ifade bulmuştur.³⁷

Defterde yer bulan bir diğer yazıda ise Harb-i Umuminin “Hükümet” için olduğu gibi “bütün İslamiyet” için felaket olduğunun bu vesile ile vurgulandığını görmekteyiz. Bu satırlarda ifade edildiği üzere Türk milleti yedi düvele karşı giriştiği mücadelenin önemi sadece Türk milleti için değil İslam âlemi açısından da taşıdığı anlamına değinmektedir.

Buradaki yazılarda, işgallerin getirdiği zor günlerin izlerini, memleketin genel durumunun yanı sıra mevcut şartlara rağmen gelecek günlere ilişkin ümit dolu bakışı görebilmekteyiz. Türkiye’nin düşmanları kurulacak olan yeni devletin vücut bulması için önemli rol oynamış ve kurtuluş mücadelesine girişmenin bir şey kaybettirmeyeceği kanaati vurgulanmıştır.³⁸

İnsanların unutulmama isteği, yaşam deneyimlerinin gelecek kuşaklara aktarılması arzusuyla anılar kaleme alınmıştır. “Anılar, gelecekte varlığını sürdürmek isteyen bireyin, özel veya toplumsal yaşantısının bir kesitini kamuya maletmesidir.”³⁹

Sonuç

Salih Vecdi Bey Birgi doğumlu olup Osmanlı Devleti’nin son dönemine ve milletin pek çok güçlüğü karşılıklı karşıya kaldığı işgal günlerine şahit olmuştur. İzmir’in işgali sonrasında Yunan ilerleyişi sürerken Birgi’de durumu kabullenmeyerek halkı ile birlikte mücadeleye girişmiş, Alaşehir kongresine katılarak faaliyetlere katkı sunmuştur. Millettin fedakâr fertleri gibi Salih Vecdi Bey’de milli mücadelenin son günlerine kadar üzerine düşen görevden kaçınmamıştır. Bu dönemde yaşayan bazı kişiler daha sonra hatıralarını kaleme almış olup tarih açısından kıymetli eserler bırakmışlardır. Bu eserlerden birisi de Salih Vecdi Bey’e ait defterdir. Bu defter diğer hatıralardan farklılık taşımaktadır. Defterde yer verilen yazılar tek bir kişi yerine Salih Vecdi Bey ile bu zorlu süreçte birlikte olduğu arkadaşları tarafından yazılan notları içermektedir. Burada dikkat çeken hususlardan biri milli mücadelenin Başkomutanlık meydan muharebesinin zaferle sonuçlanmasının ardından Türk ordusu İzmir’e ulaşmıştı. Salih Vecdi Bey’in hatıra defterine yazılan tarihler ise yaz aylarındadır. Bu notlara baktığımızda işgal altındaki ülkede milletçe verilen mücadelede görev almış, ümitsizliğe düşmeden ülkesi için her türlü müşkülata göğüs geren insanların izleri vardır. Bağımsızlığın henüz sağlandığı günlerde dahi yanıp, yıkılmış memleketin nasıl mamur hale getirileceğini ve bunun heyecanını yansıtmışlardır. 1923’ün yaz aylarında düşünülen bu notlar bizlere açıkça istiklalin nasıl kazanıldığını hissettirecek, düşündürecek pek çok noktayı işaret etmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, Samet (2011). *Kuva-yı Milliye Ruhu*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Akyüz, Yahya (1988). *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoşu 1919-1922*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- AKMB (2006). *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri II*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.
- Başıyigit, Türkan(2007). Anılarda Mudanya Ateşkes Antlaşması, ÇTTAD, VI/14 (/Bahar), ss177-184.
- Birinci, Ali (2005). Sultan Abdülhamid’in Hatıra Defteri. *Divan İlmî Araştırmalar*, S. 19, (2), ss.177-195
- Bayar, Celâl (1997). *Ben De Yazdım*, C.6, İstanbul, Sabah Kitapçılık.
- Çukurova Bülent (1999). Milli Mücadele Anıları Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi I. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*. Cilt: 6 Sayı:23 ss.322-356.
- Demirtaş, Bahattin, (2017). Tarih Yazımında Hatırat ve Günlüklerin Yeri ve I. Dünya Savaşı’nda Kafkas Cephesi Örneği. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Nisan, Cilt 3, Sayı 1, ss.165-182.
- Dumantepe, Seçil (2015). İki Tefrika Roman Işığında Birgi. *Yörük Obasından Ödemiş Ovası’na Uluslararası Birgi Sempozyumu*, Birgi, 18-20 Eylül tarihinde sunulmuş, yayımlanmamış bildiri.
- Haniçle, Murat (2008). II. Meşrutiyet Dönemine Dair Hatırat Bibliyografyası Denemesi. *Bilgi*, Güz, Sayı 47: 147-166.
- Karayaman, Mehmet (2014). Yüzbaşı Süleyman Süruri (Emekçil) Bey’in Batı Anadolu’da Kuva-yı Milliye Hareketinin Ortaya Çıkmasındaki Hizmetleri. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 55, Güz, s. 83-108
- Kaygusuz, Bezmi Nusret (2002). *Bir Roman Gibi*. İzmir Büyükşehir Kültür Yayını.
- Konukçu, Enver (1988). Milli Mücadelenin Başlangıcında Alaşehir. *Milli Mücadelede Alaşehir Kongresi*, İzmir, s.21-22.
- Kurat, Akdes Nimet (1949). Churchill’in Harb Hatıraları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, ss. 237-246.
- Miralay Mehmed Arif Bey(1987). *Anadolu İnkılabı*. Haz. Bülent Demirbaş. İstanbul. Arba Yayınları.
- Okay, M. Orhan,(1997). Hatırat. *İslam Ansiklopedisi*. C. 16, Ankara Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, ss. 449-45.
- Salih Vecdi Bey’in Hatıra Defteri
- Turan, İltter (1969).*Cumhuriyet Tarihimiz Temeller Kuruluş Milli Devrimler*. İstanbul. Çağlayan Kitapevi.
- Velidedeoğlu, Hıfız Veldet (1990). *İlk Meclis*. Milli Mücadelede, Çağdaş Yayınları, İstanbul,
- Yalazan, Talat (1994). *Türkiye’de Yunan Vahşet ve Soy Kırımı Girişimi*. Ankara. Genelkurmay Basım Evi.

³⁷Salih Vecdi Bey’in Hatıra Defteri, 15 Temmuz 339, s.15.

³⁸ İltter Turan (1969). *Cumhuriyet Tarihimiz Temeller Kuruluş Milli Devrimler*. İstanbul: Çağlayan Kitapevi, s.49.

³⁹ Bülent Çukurova (1999). Milli Mücadele Anıları Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi I. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt: 6, Sayı:23, s.321.